DOI: 10.19195/0137-1150.168.21

Data przesłania artykułu: 15.09.2017

Data akceptacji artykułu: 2.01.2018

JANA VRAJOVÁ

Univerzita Palackého v Olomouci, Republika Czeska

Podoby smrti v básnických textech Josefa Svatopluka Machara

Poněvadž mi žádná kniha nedovedla dosud říci,
co je to Řím, pokusil jsem se napsat si ji. Byl
jsem tam za Antikou a našel nádherné bílé kosti
její a viděl velkolepý hrob její. A na hrobě tom
viděl jsem ležet v umírání zchátralého a vyva-
nulého vraha jejího¹.

Když v roce 1882 otiskl Josef Svatopluk Machar ve „Světozoru“ svou první báseň *Zimní kosmická píseň*, málokdo mohl po jejím přečtení očekávat, že do literatury vstupuje osobnost, která bude mít ambice dotýkat se velkých témat a jejich pomocí se pokoušet přetvářet kulturní dobové paradigma. Jednalo se totiž spíše o hříčku než o vážně míněný básnický počín; o variaci na tvorbu autorem obdivovaného Jana Nerudy a k němu se hlásící již aluzí na jeho práci v titulu básně. Ve svém příspěvku chci ukázat, jak s jedním z velkých uměleckých témat — smrtí — Machar ve svých zralých textech pracoval. Poukážu na dvě podoby smrti: smrt jako hrdou alternativu porobenému životu a smrt jako koncept historizující poezie.

1. Hrdá smrt

Tematizace smrti se objevila již v první sbírce veršů *Confiteor* (1887). Sice zatím víceméně nahodile, spontánně a nepřilíš kompozičně promyšleně, ale

¹ J. S. Machar, z dedikace knihy *Řím* Růženě Svobodové, [in:] *idem, Řím*, Praha 1921, s. 3.

přesto v některých rysech pro budoucí macharovskou poetiku typicky. V úvodní básni sbírky nesoucí název *Vstupní dialog*, jejíž tematickou dominantou je otázka charakteru poezie, byla metafora smrti básnictví čtenáři nabídnuta jako lepší alternativa života v porobě, otroctví. Je možno jí rozumět pouze v souvislosti s doznívajícími dobovými diskusemi o charakter česky psané literatury. Zdeněk Pešat v takzvaných akademických dějinách české literatury při charakterizaci Macharových prvních tří sbírek *Confiteor* (1887), *Bez názvu* (1889) a *Třetí kniha lyriky* (1892) napsal, že se v nich básník „zřiká ideálů dosavadní poezie, odmítá svými verši sloužit společnosti“². Tato teze je následující citací jasně doložitelná. „Tož, poezie, zhyň, než býti děvkou robnou / za ten chléb hanebný ve službách kramáře, / tou, jež jen v neděli smí vzít svou sukni zdobnou / a chvilku pobýt u svých bohů oltáře!“³.

Hrdá smrt, smrt smysluplnější než život, to je motiv, s nímž se setkáváme u Machara opakovaně — již zcela záměrně s ním pracoval ve sbírce *V záři helénské slunce* (1906), v níž vědomým návratem k antickému dědictví a latentním přeznačováním křesťanských hodnot směřoval k zdůraznění nejvyšší ctnosti antického světa: *virtus*. Ta v sobě zahrnovala vlastnosti jako síla, odvaha, statečnost, čestnost, hrdost, ale i síla ducha, mravní síla. Právě s respektem k této superctnosti mohla v básni *Posel* postava matky padlého hrdiny jako reakci na zprávu o bitvě u Thermopyl pronést: „Já smrtelného zrodila jsem syna: / ó bozi věční, teď jsem matkou šťastnou“⁴. Avšak posel, který jediný bitvu přežil, aby o ní mohl podat svědectví, si v Macharově básni zoufá:

...však neblahý já posel,
jenž slepým losem určen k službě trudné
jsem místo svoje opustiti musil,
kam poději se? Budu potácet se
ve světle denním, živá kořist Hádu,
a zhrda všech mým údělem jen bude.
A když pak zemru, nikým neoželen,
stín osamělý Hádem bloudit budu, neb druzi z boje víc mě nepoznají
a k nim se hlásit sám, stud zabráni mi⁵.

V souvislosti s básní *Posel* naznačil Ferdinand Stiebitz v roce 1934, že se Machar nevymanil z pozic novohumanistické ideologie, pro niž antika byla jen konstrukcí a neodpovídala mnohotvárné skutečnosti:

Machar tkví svým obrazem o záři helénské slunce a vším, co tak symbolizuje, úplně v idealizujícím novohumanismu. [...] Hérodotos vypráví o jednom Spartánovi, jenž se vyhnul poslednímu boje u Thermopyl; tak zůstal jediný ze slavných tří set naživu, vrátil se do Sparty a byl stížen bezectím. Byl to zbabělec. Machara podnítil ten příběh k známé básni *Posel*⁶.

² *Dějiny české literatury III*, ed. M. Pohorský, Praha 1959, s. 507.

³ J. S. Machar, *Confiteor*, Praha 1887, s. 10.

⁴ J. S. Machar, *V záři helénské slunce*, Praha 1906, s. 70.

⁵ *Ibidem*, s. 71.

⁶ F. Stiebitz, *Macharova antika*, „Naše věda“ 1934, č. 9 (15), s. 209–214.

Variantou hrdé smrti je motiv smrti jako vysvobození z nešťastného života. Ten nalézáme například v epické básni *Umírání* ze sbírky *Zde by měly kvést růže* (1894). V ní nemocná hrdinka rekapituluje svůj život. Vzpomíná na manželskou lásku, jež vyprchala, manželovu nevěru, která toho byla důsledkem, matčinu radu, že partnerské soužití pojí zvyk, nikoli láska, i to, jak svůj cit upřela ke kočce. Když jí služka oznámí, že zvíře pošlo, poručí žena spálit usušenou svatební kytici a cítí se být připravena na smrt, protože ji již nic nepoutá k životu.

Ve sbírce *Zde by měly kvést růže* Machar tematizoval i podoby násilné smrti: sebevraždu, vraždu i popravu. Báseň *Marie Wiltová* byla inspirována zprávou v novinách o sebevraždě slavné operní zpěvačky a Machar ji využil ke kritice maloměšťácké touhy po senzaci, ale zejména ke zdůraznění tragiky životních osudů výjimečným talentem obdařených lidí. Romantické představě výjimečnosti umělce dává antický náter, když zmiňuje Osud či Fatum, jenž rozhoduje o lidském konci, nebo když vytváří paralelu mezi osudem slavné zpěvačky a osudem antické Sapphó. Umělkyně je charakterizována jako ta, která je obdařena géniem a božskou jiskrou, což odpovídá romantické představě o pozici umělce ve společnosti (Machar byl ostatně Xaverem Šaldou označen za „psychologa romantismu“): „Z té ženy s nízkým plochým čelem, / z vídeňské zelinářky tělem / génius zářil v lesku skvělém / a božská velikost splývala“⁷. Závěrečná strofa je nepřímou metafyzickou výčitkou Osudu, jenž obdařuje tíží talentu, bolestí nadání (Machar Fatem důsledně nahrazoval místa, kde by se v textech v návaznosti na křesťanskou tradici apostrofoval bůh). „Ne, nedopadlo její tělo / na kámen dvorku; ono hřmělo / ve vyčítavém chropotu / kams jinam. V líc genui svému, / v líc tomu božství ukrutnému, / své slávě klnulo i jemu / i nežitému životu“⁸.

Básně *Červené střeвиčky* a *Z vlaku* jsou epickými básněmi rozpracovávajícími téma popravu dvou vrahů: v *Červených střeвиčkách* je vrahem žena, v básni *Z vlaku* — muž. Zatímco v básni *Z vlaku* je dobře čitelná lineárně kauzální linie (prchlivý mladík se bezhlavě zamiluje a ve chvíli, kdy zastihne svou milou při milostných hrátkách s jiným, svého soka v lásce zabije), v *Červených střeвиčkách* není motivace k brutální vraždě manžela implicity čtenáři sdělena. Počítá se s jeho schopností rekonstruovat možnou podobu manželského soužití na základě znalosti rodinné situace, již má objasnit informace, že Rosa vysekala sekerou z manželovy mrtvolvy srdce a jako šílená po něm radostí šlapala. Báseň *Z vlaku* je vystavěna na principech realistické techné, intertextově odkazuje k Nerudovým *Písním kosmickým* (1878) (přímá citace „Ach což ta láska mateřská / přes časy, přes hrob hoří, / neumrazíš ji na horách, / neuhasiš ji v moři“⁹) a je jednoznačně interpretovatelná skrze téma mateřské lásky, které neustává ani ve chvíli, kdy je dítě společností odsouzeno k trestu smrti. Naproti tomu *Červené střeвиčky* odkazují vyprávěním mordu ponocným při dračkách až k tradici kramářských písní

⁷ J. S. Machar, *Zde by měly kvést růže*, Praha 2012, s. 192.

⁸ *Ibidem*, s. 195.

⁹ *Ibidem*, s. 202.

a nejednoznačnost motivace zápletky směřuje za příběh: ke kritice církve. Soudci si totiž nevěděli rady s podivnou vraždou bez zjevného motivu ani s podivnou vražedkyní — krásnou křehkou mladou ženou s pomněnkovými očima, která nic nezapírá a do posledního detailu vše vylicí bez náznaku smutku — proto se obrátili o radu k panu děkanovi. Ten jim naznačil, že by žena mohla být ve spolku s ďáblem a posteskl si, jaká to byla chyba, že „císař nebožtík dal odstraniti právo utrpné ze soudních síní“¹⁰. Církev se tedy dle Machara podílela na tmářství, zastírání reálného stavu mnohých soudobých manželských svazků a místo pochopení pro utrpení ženy ji ještě více ponižovala a zostuzovala. Svoboda a radost z červených střevíčků, v nichž šla Rosa na popravu, pak v tomto kontextu nemohla být v Macharově fikčním světě přihlížejícímu konvencím podléhajícímu člověku srozumitelná.

Hrdá smrt, smrt jako cesta k finální svobodě je však v epilogu sbírky *Zde by měly kvést růže* v básni *Nad mou malou dcerou* relativizována tváří v tvář počínajícímu životu dítěte. V něm se objevuje vítězství přirozené, pudové touhy po životě, ústící v závěrečnou prosbu: „Bud' kdokoli, ty nezjevený, / bud' kdekoli tvůj věčný byt — / je v žití tom tak málo ceny, / však nech to moje dítě žít!“¹¹. Ve veršovaném románu *Magdalena* (1894), vydaném v témže roce jako *Zde by měly kvést růže*, též zvítězí touha po životě, byť realisticky bolestně nedokonalém, nad zvažovanou sebevraždou (ve vnitřním dialogu postavy v sémanticky exponovaném místě textu zaznívá: „Žít, ach žít jen! / Nelze umřít, není síly, / není ani viny žádné!“¹²). V *Magdaleně* se objevuje odmítnutí volby dobrovolné smrti kvůli ideálu či jiné hodnotě (zvažovaná možnost pomsty Lucy Jiřímu). O několik let později začal Machar v *Jedu z Judey* (1906) programově ironizovat odhodlání zemřít za ideu na příkladech křesťanských mučedníků. V *Magdaleně* položil základy nároku žít bez pomoci ideálů — tedy i bez Boha.

2. Smrt jako koncept

Vliv Friedricha Nietzscheho na Macharovo dílo bývá zmiňován většinou bez detailní analýzy jeho textů, spíše je jeho filozofie zdůrazňována jako silná inspirace procházející modernistickým myšlením mnoha literátů přelomu století¹³. Do českého kulturního prostoru Nietzscheho myšlenky přinášel zejména František Václav Krejčí (v roce 1896 měl o něm dvě přednášky v Jednotě filozofické). Intenzivně bylo Nietzscheho dílo recipováno v roce 1900, tedy v roce jeho smrti. Právě F. V. Krejčí tehdy publikoval v „Rozhledech“ prvního čísla desátého ročníku Nietzscheův nekrolog, v němž připomněl jeho „nesmírný vliv“ a zdůraznil, že Nietzsche dal generaci 90. let „především bezmeznou víru v život“¹⁴. Machar

¹⁰ *Ibidem*, s. 229.

¹¹ *Ibidem*, s. 245.

¹² J. S. Machar, *Magdalena*, Praha 1926, s. 218.

¹³ A. Novák, *Bedřich Nietzsche v Čechách*, „Národní listy“ 21.4.1912.

¹⁴ F. V. Krejčí, *Nietzsche*, „Rozhledy“ 1900, č. 1, s. 1.

sám Nietzsche vliv na svou tvorbu odmítal, tvrdil, že „z něj zná jen málo“¹⁵, když ovšem připomeneme jinou pasáž z Krejčího nekrologu, v níž charakterizuje Nietzscheho filozofii jako „nové náboženství“ nebo „moderní náhradu za mrtvé náboženské víry“ či připomeneme překlad úryvku Nietzscheho v „Moderní revue“ (1894–1925) pod názvem *Morálka jako protipřirozenost*, vidíme, jak blízko se myšlenkově Machar Nietzschemu zejména v cyklu *Svědomím věků* (1906) pohyboval. Za zásadní považujeme přijetí konceptu „smrti Boha“ (křesťanského), jenž je myšlenkovou dominantou *Jedu z Judey*, ale i dalších svazků cyklu. Zároveň však v návaznosti na výše řečené konstatujeme, že již v prvním období tvorby (*Confiteor*), tedy v době, kdy Nietzscheho texty u nás ještě nebyly recipovány (česká veřejnost se s nimi postupně seznamovala až v 90. letech¹⁶), můžeme v Macharově poezii sledovat motivy směřující ke konceptu mrtvého boha (překonaného náboženství), jež plně rozvinul ve sbírkách *V záři helénského slunce* a *Jed z Judey*. Je patrný například v práci s prostorem hřbitova. Ten Machar již v *Confiteoru* využíval v souvislosti s odkazem na křesťanství, na Krista, kterého tematizoval většinou na kříži (tedy popravčím nástroji) umístěném právě do prostoru hřbitova. S tím souvisejí přívlastky, kterými básník postavu Krista obdařil: *sestárlý, opuštěný, opletený pavučinou*. Kříž pak je *sešlý, omšelý, zakrytý keřem*, stojí u hřbitovní zdi. Jedna z básní nese přímo název *Kříž* a básník v ní popisuje osud kříže, který byl pro své stáří odstraněn z kostela a nahrazen novým. Autor v ní až blasfemicky apostrofuje Krista: „Tys, Kriste, sestárl, a ruka umná / nového boha dala ve chrám náš, / kol něho pocta se teď vznáší šumná / a ty v exilu smutném dokonáš [...]“¹⁷.

Macharova historizující poezie sbírek *Svědomí věků* je ve své podstatě ahistorická, mířila do autorovy současnosti, měla didaktizující tendenci¹⁸. Aktualizace antické látky byla podřízena potřebě kritiky soudobých poměrů ve společnosti i církvi. Koncept smrti antického člověka užívajícího si šťastného života, který byl otráven jedem z Judey — křesťanstvím — na Macharovy čtenáře fungoval, neboť těžil z dobové krize hodnot, potřeby jejich revize, stejně jako potřeby revize církve. Podle Machara křesťanství nepřírozeně vyzdvihlo slabé, čímž přispělo ke zkrocení přirozených pudů člověka. Jako Nietzscheho Dionýsos reprezentoval „vůli k moci“, tak Macharovy postavy (ty, které měly být hodny následování — silní jedinci vědomí si vlastní hodnoty, kteří nemají strach ze smrti) reprezentova-

¹⁵ „[...] došel jsem k poučce starého Goetha, že největším štěstím člověka je osobnost, individualita, nerozpoltěný, celistvý člověk a začal jsem jej hledat. A našel jej v antice. A našel jsem, že tuto antickou nerozpoltěnou osobnost zabilo křesťanství. A řekl jsem to. Nebyl to Nietzsche, znám od něj dosud tuze málo, ale došel jsem sám k tomu cestou, jak jsem ji tuto popsal. Vznikly knihy *V záři helénského slunce*, *Jed z Judey*, *Řím* [...]” — J. S. Machar, *Tricet roků*, Praha 1919, s. 138.

¹⁶ J. Zouhar, *K rozšíření Nietzscheho filozofie u nás na přelomu století*, [in:] *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, B 39, Masarykova univerzita, Brno 1992.

¹⁷ J. S. Machar, *Confiteor*..., s. 160.

¹⁸ Viz například A. Procházka (pod pseudonymem Martin Laton), *Didaktická poesie / poznámky a námitky*, „Moderní revue“ 1907, č. 7, s. 315.

li „vůli k životu“. Autor záměrně polarizoval prožívání již zmíněné „hrdé smrti“ u postav, jež zasadil do antické tradice, a postav reprezentujících křesťanský svět, kteří sice také působí dojmem, že strach ze smrti necítí, ten je ovšem podle autora potlačen fanatickou vírou či davovou hysterií (básně *V katakombách*, *Ad bestias!*, *Křesťanka*, *Zelené oči*, *Poustevníci*, *Simeon Stylites*, *Mučedník*).

Machar našel svůj způsob uměleckého vyjádření v poetice vycházející z nerudovské tradice. Za prostředky ironie křesťanství mu sloužila ustálená slovní spojení běžná mezi křesťany, citáty z bible, ale i patetický styl kazatelů. „Den soudu přijde, chvíle účtování! / Aj, pastýř dobrý bude dávit tygry / a vlkům vyrve srdce plné zlosti. / Hospodář vyjde na mlat oddělovat / pšenici od plev. Zem, zahrada hříchů, / se zachví hrůzou, [...] / Beránek čistý ohlásil svůj příchod / a ženich duší našich svatbu svoji“ (*V katakombách*)¹⁹. V závěru básně *Kynik* (*V záři helénské slunce*, v prvním vydání se nevyskytuje, byla do sbírky přidána až v pozdějších vydáních), jež je ironickou oslavou chudoby a smíchu, se postava kynika Menippa vysmívá soudobé představě smrti. K antické kulturní tradici patřila postava převozníka Chárona jako toho, kdo umírající převáží na druhý břeh Acheronu, do podsvětí říše stínů. Aby mu mohli zemřelí za tuto službu zaplatit, vkládala se jim posmrtně do úst drobná mince — obolos. Menippos je však smířen s tím, že tento obolos u sebe mít nebude, neboť „jaktěživ ho neměl v životě“, a chystá se převozníka obezpečit návrhem, že se vrátí zpět do říše živých, pokud by na platbě trval. Báseň by se dala hyperbolicky označit za Macharovo tvůrčí krédo, Menippův smích je totiž smíchem nad lidskou malostí (smíchem „z rozšafných a moudrých občanů, / již o blaho města se starají, / složivše kůži čela do vrásek, / by označili vážnost práce své“²⁰), ateisticky blasfemickým smíchem nad těmi, kdo potřebují k životu víru v bohy / Boha („smích z kněze, který vážně rozkročen / mečící ovce krutě zabíjí / a mní, že bozi kdesi v nebesích/si nad tou krví mlsně ruce mnou“²¹) i smíchem jako životním postojem, projevem životní moudrosti („smích ze všeho, smích, moudrost nejvyšší / a života to moudrost poslední“²²).

V básni *Večer Marka Aurelia ve Vindoboně* (*Jed z Judey*) Machar otevírá i otázku posmrtného života a objasňuje z pozic stoicismu, proč není třeba se smrti bát: „Nač se báti skonu? Zda zmizím v harmonii nekonečna / či znovu ožiji co květ, co ptáče — / dnes lhotejno je, jako potom bude / dojista lepším to, co přijde potom“²³.

Machar se svými verši pokusil o navržení nového axiologického systému (nelze hovořit o náboženství ani o filozofické koncepci), opírajícího se zejména o antickou tradici (jak již bylo zmíněno, nejvyšší ctností by měla opět být *virtus*). Nelze přehlédnout, že Macharovo volání po revizi hodnot pramenilo ze zklamání křesťanství. Vážil si osobnosti Ježíše, jeho zvěst mu znevěrohodnili až Je-

¹⁹ J. S. Machar, *Jed z Judey*, Praha 1906, s. 52.

²⁰ J. S. Machar, *V záři...*, s. 154.

²¹ *Ibidem*, s. 155.

²² *Ibidem*.

²³ J. S. Machar, *Jed...*, s. 134.

žíšovi následovníci a vykladači, zejména Pavel z Tarsu. V *Jedu z Judey* v básni *Imperator Augustus Flavius Claudius Julianus* čteme verše: „Rád bych byl býval na světě žil tenkrát, / když tesařův syn chodil po Judei, / rád bych byl jednou pohleděl mu v oči, / a slyšel slova jdoucí ze rtů jeho — / Víím, čím je dnes... rád znal bych, čím byl tenkrát!“²⁴ A v *Konfesích literáta* vzpomíná, že jako dítě „měl rád Pána Ježíše fanatickou láskou“²⁵ — absence výhrad vůči Ježíšově osobnosti mohla být dána i jistou nedotknutelností dětských mýtů a náboženských představ.

Počátek 20. století, kdy vyšly první Macharovy svazky cyklu *Svědómím věků*, je možno vnímat v kontextu snah oslovit nábožensky moderního člověka, konfrontovat křesťanskou tradici s vědeckými poznatky (v této souvislosti je třeba připomenout Masarykův text z roku 1904 *V boji o náboženství*, zdůrazňující vědecké poznání), iniciovat změny uvnitř katolické církve. Machar této nabídce neodolal a využil k tomu svou pozici básníka. Nepřišel ovšem s ničím originálním, ale jen se zahořklým zklamáním z lidské neschopnosti dostat ideálům, které ho přivedlo k nenávisným invektivám vůči křesťanům všech epoch a nepřiliš kritickému pohledu na antiku.

Bibliografie

- Dějiny české literatury III*, ed. M. Pohorský, Praha 1961.
 Hefftrich U., *Nietzsche v Čechách*, přel. V. Koubová, Praha 1999.
 Krejčí F. V., *Nietzsche*, „Rozhledy“ 1900, č. 1.
 Machar J. S., *Confiteor*, Praha 1887.
 Machar J. S., *Jed z Judey*, Praha 1906.
 Machar J. S., *Konfese literáta*, Praha 1984.
 Machar J. S., *Magdalena*, Praha 1894, 1926.
 Machar J. S., *Třicet roků*, Praha 1919.
 Machar J. S., *Zde by měly kvést růže*, Praha 1894, 2012.
 Masaryk T. G., *V boji o náboženství*, Praha 1947.
 Machar J. S., *V záři helénského slunce*, Praha 1906, 1912.
 Machar J. S., *Zde by měly kvést růže*, Praha 2012.
 Novák A., *Bedřich Nietzsche v Čechách*, „Národní listy“ 21.4.1912.
 Pešat Z., *J. S. Machar básník*, Praha 1959.
 Stiebitz F., *Macharova antika*, „Naše věda“ 1934, č. 9 (15).
 Svoboda K., *Antika a česká vzdělanost*, Praha 1957.
 Zouhar J., *K rozšíření Nietzscheovy filozofie u nás na přelomu století*, [in:] *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, B 39, Masarykova univerzita, Brno 1992.

²⁴ J. S. Machar, *V záři...*, s. 187.

²⁵ J. S. Machar, *Konfese literáta*, Praha 1984, s. 24.

Imagination of death in the poetic texts of Josef Svatopluk Machar

Summary

The study deals with the theme of death in the poetry of J. S. Machar. There are two forms of death: death as a proud alternative to life and death as a concept of historicizing poetry. The beginnings of the 20th century, when Machar's first volumes of the cycle *Svědomím věků* were published, can be viewed in the context of efforts of a religiously modern man, confronting the Christian tradition with scientific knowledge. Machar, with his verses, attempted to design a new axiological system, based in particular on the ancient tradition (the highest virtue was *virtus*). It cannot be overlooked that Machar's call for a revision of values stemmed from a disappointment in Christianity. He valued the personality of Jesus, according to Machar his message has been changed by the followers and interpreters of Jesus, especially Paul of Tarsus.

Keywords: Josef Svatopluk Machar, Czech poetry, blasphemy, 19th century, reception of the classical antiquity

Wyobrażenia śmierci w tekstach poetyckich Josefa Svatopluka Machara

Streszczenie

Artykuł został poświęcony analizie wątku śmierci w twórczości poetyckiej Josefa Svatopluka Machara. Wskazano dwa wizerunki śmierci: śmierć jako dumną alternatywę niewolniczego życia oraz śmierć jako koncept poezji historyzującej. Początek XX wieku, kiedy zostały opublikowane pierwsze tomy cyklu *Svědomím věků* autorstwa Machara, można postrzegać w kontekście formułowania się pytań religijnych wynikających z doświadczenia człowieka współczesnego, a także konfrontowania tradycji chrześcijańskiej z odkryciami nauki. W swoich wierszach Machar próbował zaproponować nowy system aksjologiczny, opierający się przede wszystkim na tradycji antycznej (najwyższą cnotą była *virtus*). Nie należy przy tym zapominać, że źródłem apelu Machara o redefinicję wartości było rozczarowanie chrześcijaństwem. Machar szanował postać Jezusa, uważał jednak, że jego przekaz zdyskredytowali jego naśladowcy i interpretatorzy, szczególnie Paweł z Tarsu.

Słowa kluczowe: Josef Svatopluk Machar, poezja czeska, bluźnierstwo, XIX wiek, recepcja klasycznego antyku